

INTRODUCERE

La vârsta de 46 de ani consider că am dobândit o experiență umană și profesională care îmi permite să vin în fața cititorului nu doar cu un bagaj de cunoștințe, ci și cu o atitudine, cu o perspectivă și cu o misiune asumate. Nu pretind că ofer răspunsuri definitive, ci că deschid teme de reflecție, trasez direcții de discuție și propun subiecte de cercetare atât studentului, cât și antreprenorului.

În acest demers, cititorul este condus, asemenea unui profan, într-o lume inițiatică a afacerii. El descoperă treptat instrumentele de lucru ale unei realități noi, în care dreptul, economia și decizia se împletesc. Este o lume care îl conduce spre pragul unei uși simbolice: un drum care nu poate duce decât spre prosperitate sau faliment. Între aceste două extreme se joacă însă întregul sens al responsabilității, al cunoașterii și al alegerii.

Prezenta introducere este, în mod deliberat, o poartă de intrare. Ea marchează începutul unui parcurs. Un volum II va funcționa ca o poartă de ieșire. Acesta din urmă va trata ieșirea antreprenorului din afacere: prin vânzarea acesteia, prin donație, prin naționalizare, expropriere sau faliment. Dacă prezentul volum este despre nașterea afacerii și a antreprenorului, volumul II va fi despre moartea lor juridică și economică.

Doar că, în business, moartea nu este neapărat un eșec. Ea poate fi orientată, planificată și chiar transformată într-un „rai pământesc”, anume prosperitatea financiară. Antreprenorul autentic nu este definit doar de modul în care intră în scenă, cu aplomb și dorință, ci și de felul în care știe să iasă din ea. În cele din urmă, antreprenoriatul este o formă de destin asumat, iar dreptul oferă limbajul și instrumentele prin care acest destin poate fi înțeles, gestionat și, uneori, salvat.

Am scris această carte din nevoia de a aduce în spațiul public un instrument de cunoaștere generală și de sinteză, destinat antreprenorilor și studenților, un instrument care să transforme informația din simplă acumulare în resursă utilă și inteligibilă. În lumea de astăzi, informația este putere, iar în zona Inteligenței Artificiale resursele nu mai sunt exclusive, ci profund hibride: juridice, economice, tehnologice și culturale deopotrivă.

A scrie astăzi un capitol despre contracte nu mai poate fi, în sine, un demers original. Oricine se aventurează pe acest teren riscă să devină, inevitabil, un epigon al marilor profesori francezi și români, al tradiției doctrinare consolidate, al unor repere precum profesorul Corneliu Bîrsan sau Liviu Pop. Și totuși, contractul trebuie să rămână parte a poveștii academice. La fel și sinteza de drept fiscal sau de dreptul muncii. Nu pentru a reinventa conceptele, ci pentru a le integra coerent într-o viziune de ansamblu.

Aceasta este, cred, una dintre misiunile esențiale ale juriștilor: aceea de a codifica, ordona și sintetiza aproape două sute de ani de doctrină, jurisprudență și practică juridică, astfel încât ele să poată fi înțelese și folosite într-un context economic și social radical diferit de cel în care au fost concepute.

Am ales Regimul juridic al afacerilor ca „acoperiș” conceptual al acestei lumi a cercetării antreprenoriale, pentru că el permite reunirea disciplinelor juridice fundamentale într-o arhitectură comună. Acest volum nu își propune să fie un tratat exhaustiv, ci o introducere și un instrument: o hartă intelectuală necesară celor care vor să înțeleagă regulile juridice ale afacerilor într-o epocă a complexității, a interdependenței și a deciziei informate.

Sistemele juridice ale lumii contemporane se disting în mod esențial de cele ale secolului al XIX-lea printr-un cadru formal de libertate care, în principiu, nu mai

sanctionează diferențieri între persoane sau entități economice. Această egalitate formală, însă, nu garantează automat securitatea economică: în absența unor garanții efective pentru proprietatea privată și pentru aplicarea previzibilă a normelor, incertitudinea juridică descurajează investițiile și frânează dinamica economică. Atunci când aceste garanții sunt transpuse coerent în normele constituționale și în reglementările subsecvente – clarificând titularitățile drepturilor, mecanismele de protecție și căile de remediere – accesul economic al straturilor vulnerabile se îmbunătățește, inegalitățile de venit tind să se diminueze, iar economia capătă un ritm mai alert și mai incluziv. Dreptul devine astfel un motor instituțional al dezvoltării, iar ordinea juridică nu mai poate fi privită ca un accesoriu, ci ca o condiție structurală a funcționării pieței.

Ordinea juridică apare, în orice sistem, ca produsul interacțiunii dintre distribuția puterii politice și configurația intereselor economice. Regimurile autoritare construiesc, de regulă, aparate normative și coercitive menite să restrângă libertățile economice și să mențină o conduită economică, socială și politică convenabilă puterii. În contrast, sistemele de piață tind să instituie norme care facilitează schimburile, întăresc concurența și protejează drepturile de proprietate. Relația între drept și economie este bidirecțională: legile modelează comportamente economice, iar schimbările economice generează presiuni pentru adaptări normative. De aceea proiectarea juridică a mediului de afaceri nu poate fi separată de analiza consecințelor economice pe care le produce.

Dintre conceptele centrale ale acestei analize merită subliniate proprietățile drepturilor de proprietate, costurile tranzacțiilor și principiul eficienței. Drepturile de proprietate funcționează eficient atunci când sunt clare, exclusiviste, transferabile și susținute de mecanisme credibile de aplicare; numai astfel ele reduc riscul exproprierii, asigură rentabilitatea investițiilor și stimulează activitatea economică pe termen lung. Costurile tranzacțiilor – atât cele ex ante, legate de negociere și contractare, cât și cele ex post, legate de executare și litigiu – determină structura contractuală a pieței. Reglementările eficiente sunt acelea care reduc aceste costuri fără a impune bariere nejustificate concurenței și inovării. Eficiența, în accepțiunea economiștilor dreptului, apare ca un criteriu de evaluare al reglementărilor, dar nu exclusiv: trebuie completată cu preocupări pentru echitate și drepturi fundamentale, astfel încât analiza normative să rămână legitimă din punct de vedere social.

Designul reglementărilor publice pentru mediul de afaceri implică, pe baza acestor teorii, opțiuni clare între instrumente ex ante și remedii ex post. Reglementările preventive (standarde de siguranță, licențiere, cerințe de transparență) pot fi eficiente acolo unde riscurile sunt mari și externalitățile semnificative; răspunderea civilă, mecanismele de asigurare și taxarea comportamentelor riscante pot fi preferabile când sancțiunile ex post sunt capabile să restabilească echilibrul alocativ fără a distorsiona excesiv activitatea economică. Politicile publice trebuie să includă, de asemenea, mecanisme de protecție împotriva concentrării economice și a capturii reglementare: legislația concurenței, controalele asupra fuziunilor, transparența proceselor legislative și instituții independente de reglementare sunt instrumente esențiale pentru păstrarea unui mediu concurențial sănătos și pentru limitarea abuzurilor de putere economică.

Experiența comparată evidențiază impactul direct al calității instituțiilor juridice asupra performanței economice. Statele în care dreptul de proprietate este protejat, instanțele sunt eficiente și corupția este redusă înregistrează fluxuri mai mari de investiții străine directe, un sector privat dinamic și o diversificare economică accelerată. În schimb, regimurile caracterizate prin drepturi incerte, proceduri birocratice oneroase și capturare politică

restrâng accesul la resurse, descurajează întreprinzătorii și alimentează informalitatea. Studiile comparative în state post-comuniste, de pildă, arată că succesul reformelor juridice depinde nu doar de adoptarea de texte moderne, ci de implementarea practică: existența unor instanțe comerciale specializate, a unor registre funcționale și a agențiilor de înregistrare transparente este la fel de importantă ca substantivele normative.

Educația interdisciplinară are un rol strategic în consolidarea regimului juridic al afacerilor. Managerii, economiștii și practicienii dreptului trebuie să posede instrumente comune: noțiuni fundamentale de drept privat și public, abilități de evaluare economică a reglementărilor, metode empirice pentru analiza impactului legislativ. Într-un context în care deciziile economice se iau rapid, capacitatea actorilor economici de a înțelege implicațiile juridice ale acțiunilor lor reduce dependența de consultanță ex post și minimizează costurile neprevăzute. Programele universitare eficiente integrează module de analiză economică a dreptului, studii de caz și simulări practice care dezvoltă aptitudini de anticipare și adaptare.

Analiza economică a dreptului nu este însă lipsită de critici. Accentuarea criteriilor de eficiență riscă să subestimeze dimensiunile distributive și valorile non-economice ale dreptului, iar ipotezele despre raționalitatea actorilor trebuie temperate prin date despre comportament real. Integrarea dimensiunilor de echitate, protecție a drepturilor fundamentale și o abordare empirică riguroasă constituie răspunsuri necesare acestor critici. Economia dreptului contemporan tinde astfel către un pluralism metodologic care combină evaluarea cost-beneficiu cu analiza distribuțională și cu perspective normative bazate pe drepturile omului și pe principiile constituționale.

Conceperea unui regim juridic al afacerilor eficient impune un angajament sistemic: claritatea și protecția drepturilor de proprietate, reducerea costurilor tranzacțiilor, instituții judiciare credibile și mecanisme de reglementare transparente. Aceste condiții sporesc încrederea investitorilor, stimulează concurența și inovația și permit distribuirea mai echitabilă a beneficiilor economice. Viitorul cercetării în domeniu trebuie să exploreze intersecția dintre economie comportamentală și drept, să dezvolte metode empirice pentru măsurarea costurilor instituționale și să analizeze impactul reformelor juridice asupra incluziunii sociale. Orice reformă a regimului juridic al afacerilor, pentru a fi legitimă și eficace, trebuie evaluată prin prisma efectelor sale asupra eficienței alocative, a echității redistributive și a consolidării statului de drept; numai astfel dreptul își îndeplinește rolul constituțional de a facilita nu doar ordinea, ci și prosperitatea publică.

Economia de piață este strâns legată de conceptul de „stat de drept”. Expresia „stat de drept” nu reprezintă doar o formulă juridică abstractă, ci desemnează o realitate concretă, acea formă de organizare a puterii de stat raționalizată prin raportarea ei constantă și efectivă la sistemul de legi și la principiul respectării libertăților individuale. Dacă în mod curent expresia stat de drept este folosită doar pentru a exprima opoziția dintre regimurile democratice și dictatoriale, teoria statului de drept evocă un sistem în care statul reprezintă personificarea unei ordini juridice ce are la bază principiul ierarhizării normelor. Termenul de stat de drept este traducerea din limba germană a termenului „Rechtstaat” introdus de O. Bähr. În concepția fondatorilor teoriei statului de drept, acesta este un stat în care puterea este subordonată dreptului, toate manifestările statale trebuind să fie legitimate și limitate prin drept. Ideile esențiale ale statului de drept pot fi considerate următoarele: libertățile persoanei umane reclamă garanții ale securității și dreptății, prin primatul dreptului și în special al Constituției, moderarea exercitării puterii reclamă organizarea și adaptarea funcțiilor organelor etatice și un sistem normativ ierarhizat. Doctrina statului de drept s-a dezvoltat în

jurul câtorva principii complementare: subordonarea guvernanților față de lege și subordonarea statului față de drept. Statul de drept corespunde unei ordini juridice de tip legal-rațional, care limitează puterea autorității etatice prin norme juridice, oferind garanții pentru exercițiul drepturilor fundamentale ale omului în limita legii și a ordinii constituționale, care încearcă să realizeze o conciliere între libertate și autoritate. Dacă înțelegem statul ca o comunitate socială, aceasta poate să fie constituită doar printr-o ordine normativă¹.

Cultul legii implică o nouă viziune asupra democrației, care nu mai este doar un instrument între altele, ci devine în societățile contemporane o formă de participare a cetățenilor la luarea deciziilor și de garantare a drepturilor și libertăților. Statul de drept devine, astfel, un element esențial al unei democrații largite, în care noi actori își fac simțită prezența. Însă orice ordine juridică este lipsită de suport în măsura în care nu își găsește fundamentul în societate².

Din punct de vedere al întrepătrunderii între drept și economie, anii '60 au adus o serie de clarificări și au generat organizarea disciplinelor „Analizei economice a dreptului”. În anul 1961 au apărut două articole care au schimbat lumea gândirii juridice. Când Roland Coase de la University of Chicago și Guido Calabresi de la University of Yale au publicat articolele lor „The problem of Social Cost”, respectiv „Some Thoughts on Risk Distribution and the Law of Torts”, lumea juridică a înțeles esența mesajului comun al unui jurist și al unui economist. Analiza economică a dreptului încearcă să explice dreptul plecând de la definirea economiei de piață. Susținătorii acestei discipline analizează principiul optimei alocări a resurselor pentru aplicarea coerentă și eficientă a dreptului. „Costurile sociale” trebuie internalizate, iar costurile tranzacțiilor trebuie minimalizate³.

În concepția contemporană, un stat puternic și aplecat asupra problemelor cetățenilor săi se compune din combinația a trei forțe: forța progresistă a concurenței, supremația dreptului și valorile ideale ale societății. Stabilitatea unei democrații și a unei economii de piață are nevoie de instrumente juridice de control al inechităților existente în societate și generate de asumarea unor poziții dominante de către anumiți comercianți sau indivizi aflați în căutarea maximizării profiturilor cu orice risc.

Pentru economiștii mișcării drepturilor de proprietate, dreptul nu este altceva decât o activitate socială al cărei scop este de a contribui la creșterea surplusului economic prin definirea regulilor care contribuie la scăderea nivelului costului tranzacțiilor în interiorul societății⁴.

Deși apărută în SUA, disciplina „Analizei economice a dreptului” a cunoscut o dezvoltare foarte puternică în Europa și în special în Germania. Cele mai importante lucrări aparțin lui Peter Behrens, *Die ökonomische Grundlagen des Rechts* (1986), Horst Eidenmüller, *Effizienz als Rechtsprinzip* (1998). Una dintre ultimele lucrări în domeniu care sintetizează experiența americană și adaugă pragmatismul german este Michael Adams, *Ökonomische Theorie des Rechts. Konzepte und Anwendungen*, Peter Lang Verlag, 2002.

¹ I. Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Europa Nova, București, 1996; H. Kelsen, *Doctrina pură a dreptului*, Ed. Humanitas, București, 2001.

² A se vedea teoretizarea statului de drept în: C. Pârvolescu, *Politici și instituții politice*, Ed. Trei, București, 2002, pp. 50-51, și teoretizarea conceptului de „Rechtsstaat” în: J. Ipsen, *Staatsrecht I Staatsorganisationsrecht*, Luchterhand Verlag, Neuwied, 2001, pp. 177-237.

³ Colectiv, *BGB Kommentar*, Palandt, 55. Aufl., C.H. Beck Verlag, München, 1996, p. 6.

⁴ Gh. Popescu, *Evoluția gândirii economice*, Ed. George Barițiu, Cluj-Napoca, 2002, p. 1017.

Michael Adams a devenit profesor de drept al economiei în 1986 la Facultatea de Economie a Universității din Hamburg. Stilul lui Adams este de a aplica concret formule economice pentru a analiza eficiența măsurilor legale. Ori de câte ori se face apel la reglementarea juridică a afacerilor, doctrina încearcă să găsească formule justificative de definire a faptelor sau actelor de comerț pentru a integra ansamblul reglementărilor privind afacerile în categorii cum sunt: dreptul comercial, dreptul afacerilor, dreptul economiei etc.

Trăim într-o lume postindustrială în care informația nu mai este rară, ci copleșitoare. Valoarea nu mai stă în accesul la date, ci în capacitatea de a le înțelege, filtra și integra coerent în decizie. Pentru antreprenori și studenți deopotrivă, miza fundamentală nu mai este „ce știi”, ci cum știi și, mai ales, din ce surse alegi să știi.

În acest context, stăpânirea mecanismelor de bază ale cunoașterii devine o competență strategică. A înțelege diferența dintre informație, cunoaștere și judecată critică este esențial. La fel și capacitatea de a distinge între date brute, interpretări interesate, opinii conjuncturale și analize fundamentate. Fără acest filtru intelectual, orice sistem de informare – oricât de sofisticat tehnologic – riscă să devină un generator de confuzie, nu de claritate.

Antreprenorul postindustrial nu este doar un utilizator de platforme, algoritmi și rapoarte, ci un arhitect al propriului sistem de informare. El trebuie să știe ce întrebări să pună, ce indicatori sunt relevanți, ce zgomot trebuie ignorat și ce semnale merită urmărite pe termen lung. În mod similar, studentul nu mai poate fi un simplu consumator de conținut, ci trebuie să învețe să selecteze, să compare și să evalueze critic sursele care îi modelează gândirea.

Epoca postindustrială nu cere mai multă informație, ci mai mult discernământ. Iar acest discernământ se formează prin educație solidă, cultură generală, rigoare conceptuală și exercițiul constant al reflecției. În lipsa lor, abundența informațională devine o vulnerabilitate. Cu ele, devine un avantaj competitiv real.

Studenții economiști trebuie înzestrați cu instrumentele juridice necesare înțelegerii fenomenului economic și este necesar să li se prezinte instituțiile fundamentale ale dreptului privat, dar și public, pentru a reuși să deprindă abilitățile de analiză, prospecție și anticipare a întregului spectru al economiei. Într-un secol în care afacerile se derulează în timp foarte scurt este greu de presupus că fiecare manager sau economist se poate consulta în timp util cu un jurist.

Cu toate acestea, disciplinele propuse până acum de planurile de învățământ din România, reunite sub denumiri incitante, nu ofereau în fapt decât fundamente teoretice, cum sunt definirea faptelor de comerț sau prezentarea societăților comerciale.

Concluzionăm cu o remarcă a celebrului profesor Richard Posner: „Când eram student al facultății de drept, dreptul îmi semăna cu un ansamblu de reguli, proceduri și instituții nerelaționate. Științele economice mi-au relevat «structura profundă» a dreptului care genera coerență”¹.

¹ A se vedea R. Posner, *Values and Consequences: An Introduction to Economic Analysis of Law*, Chicago Working Paper in Law and Economics nr. 53, 1998, p. 9.

TEMA I

DEFINIREA CONCEPTUALĂ A REGIMULUI JURIDIC AL AFACERILOR

Epoca în care „dreptul comercial” domina planurile de învățământ ale facultăților cu profil economic a apus. Apoi, planurile de învățământ au fost completate și circumstanțiate de un nou concept „dreptul afacerilor”.

Dacă privim în evoluția sa istorică, în perioada interbelică dreptul comercial se întâlnea în învățământul economic sub titulatura „drept industrial”, desemnând un „drept autonom în care se integrează și studiul întreprinderii comerciale pe plan privat, adică protecția proprietății industriale, a mărcilor de fabrică și de comerț a brevetelor de invenție, a numelui comercial etc., raporturile cu personalul auxiliar, concurența neloială etc.”¹.

Din perioada interbelică sensul de drept industrial a evoluat în cadrul unor noi paradigme care pornesc de la studierea dreptului întreprinderii economice ca bază a activității comerciale. Această concepție pornește însă de la rolul întreprinderii în contextul legislației comerciale, existând o serie de state care își bazează legislația economică pe noțiunea de întreprindere². În sistemul german un rol important îl are studierea dreptului comercial în interiorul ramurii de drept – dreptul întreprinderii³ –, cu toate că ramura de drept comercial⁴ funcționează distinct, cuprinzând doar ansamblul normelor juridice care reglementează faptele de comerț ale comercianților, contractele comerciale, reprezentarea comercială, firma comercială, în timp ce dreptul societăților comerciale se studiază distinct și cuprinde normele de organizare și funcționare a societăților comerciale⁵. În Franța, chiar dacă se folosesc denumiri specifice ca „dreptul întreprinderii” sau „drept economic” – acesta din urmă având o sferă de cuprindere mai largă –, termenul cel mai des folosit este de „dreptul afacerilor”. Dreptul afacerilor are menirea de a reprezenta un drept „microeconomic” al întreprinzătorului, universul său de instrumente juridice necesare dezvoltării afacerii, în opoziție cu dreptul macroeconomic, care reglementează economia în ansamblul său. El cuprinde și elemente de drept public (drept fiscal, dreptul muncii), însă gravitează în jurul nucleului de drept civil, insistând pe normele de desfășurare a activității comerciale⁶.

A fost rolul doctrinei germane⁷ de a readuce în discuție ideea sau redefinirea dreptului economic sau al economiei, așa cum a fost numit de unii autori. Concepția clasică a dreptului economic este aceea de a reprezenta „ansamblul de reguli care consacră intervenția statului în

¹ A se vedea M. Rotondi, *Tratato di diritto industriale*, I, Padova, 1929, citat de I.L. Georgescu în *Drept comercial român*, ed. 2002, Ed. All Beck, București, p. 104.

² A se vedea I.L. Georgescu, *op. cit.*, pp. 45, 46.

³ H. Oppikofer, *Das Unternehmensrecht in geschichtlicher, vergleichender und rechtspolitischer Betrachtung*, Verlag J.C.B. Mohr, Tübingen, 1927.

⁴ A se vedea P. Bülow, *Handelsrecht*, 4. Aufl. 2001, Tübingen.

⁵ U. Eisenhardt, *Gesellschaftsrecht*, Verlag C.H. Beck, München, 1994.

⁶ A se vedea lucrările importante: Y. Guyon, *Droit des affaires*, Tome 1, 8me ed., Ed. Economica, Paris, 1994, pp. 1-3; Y. Chartier, *Droit des affaires*, PUF, Paris, 1984, p. 20.

⁷ A se vedea lucrarea unuia din marii specialiști germani, W. Timm, *Handels- und Wirtschaftsrecht*, Band 1, Band 2, 2. Aufl. 1999.

economie”¹. Cercetătorii germani au reevaluat sensul de drept economic, transformându-l într-un sens macroeconomic de drept al economiei.

Dreptul economiei are la bază un sistem de valori în care economia este văzută în dinamica sa obiectivă, și nu subiectivă, cum este cea definită de dreptul afacerilor. Dreptul afacerilor presupune intenția de a desfășura activitatea economică, în timp ce dreptul economiei reprezintă exclusiv o prezentare generală a formelor de desfășurare a activității economice.

În Germania o astfel de disciplină are o tradiție îndelungată². Ea a urmat o evoluție marcată mai ales de consacrarea constituțională a principiului economiei sociale de piață german care impune statului o serie de obligații intervenționiste în economie³. Astfel, în construcția acestui sistem economico-juridic complex a apărut un drept privat al economiei și un drept public al economiei⁴. Dreptul privat al economiei cuprinde o analiză completă a sistemului dreptului privat german, supunând atenției elemente specifice de drept civil, în special teoria actului juridic civil, elemente generale de teoria generală a obligațiilor, contracte civile, elemente de drept comercial și de dreptul societăților comerciale⁵. Dreptul public al economiei cuprinde ca bază fundamentală dreptul administrării economiei, rolul său fiind acela de a pune în aplicare prevederile prevăzute în constituția economică⁶ și să organizeze mijloacele de constrângere statală în activitatea economică. În susținerea cercetării științifice sunt înființate și institute ale dreptului planificării economice, care funcționează în cadrul unor universități germane⁷. Această diviziune a dreptului economic facilitează predarea modulară a instituțiilor de drept în cadrul facultăților de profil economic, facilitând înțelegerea mai facilă a întregului sistem juridic.

O serie de domenii ale dreptului comercial s-au dezvoltat autonom, cum ar fi dreptul bancar, dreptul burselor de valori, dreptul asigurărilor, ele constituind obiecte de studiu separate. Odată cu integrarea europeană, o serie de domenii ale dreptului comercial și-au creat o autonomie proprie: dreptul comunitar al afacerilor, dreptul bancar european⁸ etc.

În noul context legislativ și economic, odată cu punerea în aplicare a noului Cod civil, în contextul în care lumea afacerilor gravitează între reglementări ale dreptului privat și public, pledăm pentru o redefinire a normelor juridice aplicabile afacerilor, însumate sub umbrela generoasă a disciplinei „dreptul economiei”. Acesta grupează atât norme aparținând dreptului privat, cât și celui public, proceduri fiscale atât de necesare evaluării afacerilor, dar și

¹ G. Farjat, *Droit économique*, PUF, Paris, 1971, citat de St.D. Cârpenaru, *Drept comercial român*, Ed. All Beck, București, 2002, p. 21.

² A se vedea Meyer, *Wirtschaftsprivatrecht*, 4. Auflage, 2002.

³ A se vedea o analiză a teoriilor despre intervenția statului în economie în gândirea economică postbelică germană în *Ordoliberalism în economia socială de piață a Germaniei postbelice*, de S. Mureșan, Ed. Cartimpex, Cluj-Napoca, 2000.

⁴ A se vedea o analiză a evoluției conceptelor privind dreptul economic și comercial, precum și al întreprinderii în *Grundbegriffe des Handels- Wirtschafts- und Unternehmensrecht*, de F. Fabricius, 5. Aufl. 1978.

⁵ A se vedea un suport de curs la disciplina Drept privat al economiei pentru economiști, la adresa www.jura.uni-mainz.de/~habersack.

⁶ Constituția economică este înțeleasă ca reprezentând ansamblul de reglementări legale care au ca obiect reglementarea, funcționarea și organizarea economiei germane.

⁷ A se vedea Institut für Planungsrecht al Universității Westfalice din Münster, Germania, condus de prof. univ. dr. Hans D. Jarass.

⁸ A se vedea B. Soudi-Roubi, *Droit bancaire européen*, Dalloz, Paris, 1995, p. 1: „dreptul bancar european este descripția sistemului grație căruia instituțiile de credit pot să-și exercite liber activitățile în sânul pieței comune”.

trecerea în revistă a instrumentelor contractuale indisponibile desfășurării unei afaceri de succes.

Dreptul afacerilor desemnează un ansamblu de reglementări legale care vizează în special zona dreptului privat. Problematică vastă a dreptului afacerilor se referă la activitățile comerciale în diversitatea lor de manifestare – obligațiile comerciale propriu-zise, contractate de către comercianți, mai exact, contractele și documentele comerciale, dar și obligațiile comerciale profesionale – adică acele îndatoriri care revin comercianților ca obligații profesionale specifice¹.

În lucrările economice, termenul de „afacere” (considerat sinonim cu termenul „business”) desemnează o „activitate exercitată de unități productive, comerciale, financiare din sectorul privat sau public”.

În doctrina comercială de dată recentă, conceptul de „afacere” a fost explicat în sensul că semnifică, într-o accepțiune restrânsă, actele de comerț sau o operațiune comercială; în sens larg, s-a statuat că afacerea vizează „viața unei întreprinderi de la înființare până la încetarea existenței sale”².

Regimul juridic aduce însă o nouă abordare, aceea a celui care reușește să folosească instrumentele dreptului pentru dezvoltarea corectă și coerentă a afacerii.

Dacă am încerca o definiție a sistemului, putem spune că regimul juridic al afacerilor reprezintă ansamblul normelor, instituțiilor și mecanismelor procedurale care reglementează formarea, funcționarea, relațiile și răspunderea subiectelor economice, având ca scop asigurarea securității juridice, eficienței tranzacțiilor economice, protecției concurenței și echilibrului între libertatea de inițiativă economică și interesele publice.

Am dori să reliefăm importanța dreptului pentru economiști citându-l pe profesorul dr. jur. Harald Hermann³ de la Universitatea Friedrich-Alexander din Erlangen-Nürnberg.

„Economiștii nu studiază dreptul pentru a deveni niște juriști de o clasă inferioară, ci pentru a deprinde informațiile juridice necesare în activitatea comercială pentru buna desfășurare a afacerii. Ei nu vor fi puși în situația de a învăța dreptul succesiunilor sau dreptul familiei, ci vor aprofunda dreptul afacerilor, dreptul întreprinderii și dreptul muncii, pentru a le fi un sprijin în activitatea practică”.

¹ A se vedea A. Miff, *Dreptul afacerilor și legislație în turism. Note de curs*, Ed. Efes, Cluj-Napoca, 2005.

² C. Vivante, *Principii de drept comercial*, Ed. Cartea Românească, București, 1928, p. 10.

³ Șeful catedrei de drept privat și drept economic.

TEMA II

ANTREPRENORUL SAU AFACEREA PE CARE O VISEAZĂ. SCURT-METRAJ LEGAL PENTRU DEFINIRI CONCEPTUALE

Secțiunea 1 **Ideea de afaceri clasificată**

Orice activitate economică, orice inițiativă începe cu procesul de decizie personală a individului, a antreprenorului, care se hotărăște să riște, să sacrifice timpul sau să facă opțiuni de investiție a capitalului¹.

Antreprenorul reprezintă agentul central al transformării economice: identifică oportunități, mobilizează resurse, inovează și organizează producția de bunuri și servicii. Deviza „*entreprise pour tes rêves*” sintetizează dimensiunea aspirativă a antreprenoriatului – companii născute din viziune, menite să îndeplinească visuri personale și sociale. În paralel, reformarea modului de predare a dreptului afacerilor pentru a include elemente de antreprenoriat poate crește atractivitatea cursului pentru studenții cu profil antreprenorial și poate spori relevanța pregătirii pentru profesia de manager.

Antreprenorul joacă patru roluri fundamentale. În plan economic, este agentul alocării eficiente a capitalului și forței de muncă, creând valoare prin inovare și prin optimizarea proceselor. Social, antreprenoriatul creează locuri de muncă, stimulează mobilitatea socială și poate contribui la coeziunea comunităților locale prin dezvoltarea de servicii și infrastructuri adaptate nevoilor. În plan politic și instituțional, antreprenorii pot fi actori civici activi, susținând reforme *pro-pietate* și practici de guvernanță corporativă care sporesc transparența și responsabilitatea. Dezvoltarea antreprenorială este condiționată de un cadru instituțional stabil. Capitalismul oferă mecanisme de alocare a resurselor prin piață; democrația creează pluralism politic și căi pentru punctele de vedere ale actorilor economici; statul de drept garantează previzibilitatea, protecția proprietății și aplicarea contractelor. Regula de bază este că statul de drept atrage capital prin protecția drepturilor de proprietate și prin scăderea corupției; democrația facilitează canalizarea capitalului în activități productive prin mecanisme politice incluzive. Indicii instituționali precum indicele statului de drept sau indicele controlului corupției corelează pozitiv cu PIB-ul pe cap de locuitor și cu potențialul pentru un standard de viață ridicat.

Literatura comparată arată că țările cu tradiție de common law manifestă, în general, o protecție mai robustă a drepturilor de proprietate și o aplicare mai eficientă a contractelor. Aceasta se traduce, în multe cazuri, prin acces mai facil la finanțare, mai multă inovare și standarde de viață superioare. Recomandarea de politică – adoptarea, cel puțin parțială, a unor metode specifice common law în construirea statului de drept – vizează sporirea clarității normelor, flexibilității doctrinei și eficienței mecanismelor judiciare; totuși, transplantul instituțional trebuie calibrat la contextul local și însoțit de reforme administrative și educaționale.

¹ A se vedea Elizabeth Ricci, Dennis Ridley, *Entrepreneurial legal environment for business: Revising the business law 101 course*, International Journal of Business, Economics and Law, Vol. 24, Issue 6 (August), ISSN 2289-1552, p. 70 și urm.

Potrivit prevederilor legale, noțiunea „profesionist” prevăzută la art. 3 C. civ. include categoriile de comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale, astfel cum aceste noțiuni sunt prevăzute de lege, la data intrării în vigoare a Codului civil. Din punctul nostru de vedere, profesionist este cel care ia inițiativa de a desfășura o activitate lucrativă, adică antreprenorul care dezvoltă o întreprindere comercială sau o activitate cuprinsă în sfera profesiilor liberale.

Potrivit noii legislații inaugurate de noul Cod civil, în toate actele normative în vigoare, expresiile „acte de comerț”, respectiv „fapte de comerț” se înlocuiesc cu expresia „activități de producție, comerț sau prestări de servicii”. Misiunea economică a antreprenorului este de a crea din simple acte de comerț activități de producție, comerț sau prestări de servicii, transformând ideea în sursă de prosperitate și beneficii financiare. Profesionistul transformă ideea de afaceri într-o activitate profitabilă constând în exploatarea unei întreprinderi, adică exercitarea sistematică, de către una sau mai multe persoane, a unei activități organizate ce constă în producerea, administrarea ori înstrăinarea de bunuri sau în prestarea de servicii, indiferent dacă are sau nu un scop lucrativ.

Clasificarea Activităților din Economia Națională – CAEN – este instrumentul oficial de codificare a activităților economice în România. Cea mai recentă versiune, CAEN Rev.3, a fost adoptată pentru a alinia sistemul național cu standardele internaționale și europene (ISIC Rev.4, NACE Rev.2/3) și pentru a reflecta noile realități economice și tehnologice. Baza legală relevantă include, în principal, formațiunile normative emise de Institutul Național de Statistică (INS) și reglementările guvernamentale privind evidența activităților economice și funcționarea Registrului Comerțului. Printre textele aplicabile se numără Hotărâri ale Guvernului și ordine ale Ministerelor competente care transpun în practică actualizările CAEN, precum și prevederile Legii nr. 31/1990 privind societățile comerciale și ale OUG nr. 44/2008 (cu modificările ulterioare) privind Registrul Comerțului. Instituțiile implicate în menținerea și aplicarea CAEN sunt în principal Institutul Național de Statistică, Oficiul Național al Registrului Comerțului și autoritățile fiscale și de reglementare la nivel central și local.

CAEN constituie cadrul unitar și obligatoriu pentru ordonarea informațiilor referitoare la activitățile economice și sociale. Este utilizată de toate entitățile publice și private – autorități administrative, unități bugetare, agenți economici indiferent de forma de proprietate, organizații non-profit și persoane fizice – ori de câte ori este necesară precizarea activității economice în documentele oficiale. Scopurile principale ale CAEN sunt: facilitarea statisticii oficiale, asigurarea comparabilității internaționale a datelor economice, sprijinirea politicilor publice și fiscale și standardizarea informațiilor pentru Registrul Comerțului și pentru alte baze de date administrative.

CAEN Rev.3 păstrează structura ierarhică standardizată la nivel internațional, alcătuită din mai multe niveluri de detaliere. La nivel național, codificarea se utilizează pentru identificarea activității principale și secundare ale unei unități economice, în vederea înregistrării în Registrul Comerțului și a întocmirii Certificatului constatator. Codul principal oferă indicii despre domeniul economic, iar codurile secundare detaliază obiectele secundare de activitate ale entității.

Principalele niveluri de codificare sunt următoarele:

- secțiuni (cod alfabetic) – nivelul cel mai general care grupează domenii largi de activitate;
- diviziuni (cod numeric de două cifre) – subgrupări tematice ale secțiunilor;
- grupe (cod numeric de trei cifre) – nivel intermediar de detaliere;
- clase (cod numeric de patru cifre) – nivelul cel mai detaliat care identifică obiecte specifice de activitate.

CAEN Rev.3 este compatibil cu nomenclatoarele europene și internaționale, oferind un raport armonizat cu NACE și ISIC, ceea ce permite comparabilitatea datelor la nivel european și mondial. În practică, o unitate economică poate desfășura un set mixt de activități. Pentru încadrare este necesară identificarea activității principale, stabilită pe baza contribuției relative la valoarea adăugată sau, în absența acesteia, la cifra de afaceri. Metoda ordinii descrescătoare stabilește drept activitate principală pe aceea care contribuie în cea mai mare măsură la valoarea adăugată totală: aceasta nu este condiționată de atingerea unui prag procentual (de ex. 50%). Orice altă activitate desfășurată de unitate reprezintă activitate secundară și figurează în declarațiile și certificatele oficiale. La înființarea unei persoane juridice sau la actualizarea datelor acesteia, întreprinzătorul va selecta codul CAEN corespunzător obiectului principal și, după caz, codurile CAEN pentru obiectele secundare. Aceste coduri sunt reflectate în Certificatul constatator emis de Oficiul Registrului Comerțului, document care atestă capacitatea de exercițiu a persoanei juridice de a încheia acte juridice și de a-și desfășura activitatea în cadrul obiectelor declarate. Codificarea corectă are implicații fiscale, de reglementare sectorială (licențe, autorizații) și statistice.

Pentru utilizarea consistentă a clasificării, CAEN oferă definiții și concepte aplicabile în evaluarea activităților economice:

1. produs: rezultatul activității economice, aplicabil bunurilor și serviciilor;
2. produs finit, semifabricat, bun de capital, marfă: termeni utilizați pentru a diferenția stadiile și destinațiile produselor;
3. proces industrial, transformare, tratare: procese tehnologice care definesc natura producției;
4. valoare adăugată brută: indicator cheie folosit la determinarea activității principale, calculat ca valoarea producției brute minus costurile intermediare.

Produsele destinate consumului intermediar sunt tratate distinct: produsele exclusiv destinate consumului intermediar aparțin unei singure grupe tehnologice (ex.: melasa în industria zahărului), în timp ce produsele obișnuite pot fi utilizate intermediar în mai multe grupe (ex.: hidrogenul din rafinare).

Clasificarea CAEN constituie fundamentul agregării datelor statistice naționale: producție, factori de producție, formare de capital, tranzacții financiare și alți indicatori relevanți pentru politici economice. Revizuirile internaționale (ISIC Rev.4, NACE Rev.2/3) au condus la armonizarea clasificărilor la nivel global și regional, iar implementarea CAEN Rev.3 asigură adaptarea României la aceste standarde, permițând comparabilitate, interoperabilitate a datelor și o mai bună fundamentare a deciziilor publice.

O clasificare clară și actualizată oferă beneficii multiple: facilitează colectarea și interpretarea datelor pentru formularea politicilor economice, sprijină alocarea resurselor publice, optimizează supravegherea sectorială și reduce costurile de conformare pentru